

Diagnostika komunikačnej schopnosti

Autorky:	PhDr. Emília Lazová
	Mgr. Jana Labátová
Hodnotiteľky:	Mgr. Mária Zachardová
	PaedDr. Ľubica Hollá
Recenzentky:	Mgr. Dominika Rajská
	Mgr. Michaela Mojžišová

Aktualizácia štandardu sa realizovala v roku 2024.

Obsah

1. Prostredie	3
2. Kompetenčný rámec	3
3. Vzťah	3
4. Indikácia a účel	4
5. Metódy a postupy	4
5.1. Logopedická diagnostika komunikačnej schopnosti podľa jazykových rovín	4
5.1.1. Pragmatická rovina jazyka	4
5.1.2. Lexikálno-sémantická rovina jazyka	5
5.1.3. Morfológicko-syntaktická rovina jazyka	6
5.1.4. Foneticko-fonologická rovina jazyka	7
5.1.5. Hodnotenie spontánneho rečového prejavu	9
5.1.6. Hodnotenie plynulosti reči (primárne a sekundárne príznaky zajakavosti, brblavosti)	9
5.1.7. Hodnotenie čítanej a písanej podoby jazyka/reči	10
5.1.8. Iné aspekty hodnotenia reči	11
5.1.9. Bilingvizmus	12
5.1.10. Špecifiká diagnostiky detí, ktoré nekomunikujú verbálnou rečou	13
5.2. Psychologická diagnostika	13
5.2.1. Zhodnotenie kontaktu a spolupráce	13
5.2.2. Zhodnotenie úrovne psychomotorického vývinu/úrovne intelektových schopností	13
5.2.3. Zhodnotenie rečovej produkcie	14
5.2.4. Zhodnotenie pozornosti	14
5.2.5. Zhodnotenie exekutívnych funkcií	15
5.2.6. Zhodnotenie pamäťových schopností	15
5.2.7. Zhodnotenie percepcie	15
5.2.8. Zhodnotenie motoriky	16
5.2.9. Zhodnotenie symbolických funkcií	16
5.2.10. Zhodnotenie sociálnych schopností, vývinu osobnosti	16
5.2.11. Neuropsychologická diagnostika	17
5.2.12. Diagnostický záver	17
6. Diferenciálna diagnostika	17
7. Ďalší postup	18
8. Zoznam použitej literatúry	18

1. Prostredie

V zariadení poradenstva a prevencie alebo v škole - v osobitnej miestnosti, v ktorej je zabezpečené súkromie a pokoj.

2. Kompetenčný rámec

Pre logopedickú diagnostiku

Začínajúci odborný zamestnanec – logopéd (v adaptačnom vzdelávaní), samostatný odborný zamestnanec – logopéd, odborný zamestnanec – logopéd s I. atestáciou, odborný zamestnanec – logopéd s II. atestáciou, ktorí spĺňajú predpisy o kvalifikačných predpokladoch podľa vyhlášky MŠ SR č. 1/2020 Z. z.

Pre psychologickú diagnostiku

Začínajúci odborný zamestnanec – psychológ (v adaptačnom vzdelávaní), samostatný odborný zamestnanec – psychológ, odborný zamestnanec – psychológ s I. atestáciou, odborný zamestnanec – psychológ s II. atestáciou, ktorí spĺňajú predpisy o kvalifikačných predpokladoch podľa vyhlášky MŠ SR č. 1/2020 Z. z.

3. Vzťah

Pri hodnotení komunikácie a jednotlivých jazykových rovín zisťujeme neprítomnosť alebo prítomnosť narušenej komunikačnej schopnosti (NKS) u dieťaťa/žiaka z monolingválneho aj bilingválneho prostredia. Pri NKS identifikujeme riziko a v prípade poruchy druh a stupeň NKS. Na dosiahnutie cieľa používame metódy zamerané na zisťovanie úrovne jazykových schopností.

Prvým dôležitým diagnostickým východiskom je rozhovor s rodičmi/ZZ dieťaťa, s cieľom zistiť dôvod vyšetrenia, definovanie problému s komunikačnou schopnosťou dieťaťa. Následne nadväzujeme v priamej činnosti kontakt s dieťaťom, so snahou o vytvorenie komunikácie v kontexte rozhovoru či hry, s cieľom hodnotenia komunikačnej schopnosti (KS) a diagnostiky NKS. V hodnotiacom procese neopomíname ani analýzu dostupných odborných vyšetrení a pri navodzovaní raportu s dieťaťom môžeme začať rozhovorom, v ktorom vysvetlíme dôvod stretnutia. Dieťaťu ponúkneme hračky podľa jeho záujmu, vytvorením atmosféry prijatia a bezpečia ho v rozhovore motivujeme na jeho prirodzený rečový prejav. Poskytneme mu dostatok času na adaptáciu a vlastné vyjadrenie sa podľa jeho záujmu v hre, kresbe, rozhovore. Sledujeme aj neverbálne prejavy, reč tela, u detí s dysfluenciami v reči sledujeme nielen primárne prejavy, ale i sekundárne (nadmernú fyzickú námahu a psychickú tenziu) počas komunikácie.

Pri psychologickú diagnostiku komunikácie z hľadiska obsahovej stránky rečového prejavu zisťujeme, ako prítomnosť/neprítomnosť narušenej komunikačnej schopnosti dotvára celkový profil psychomotorického vývinu dieťaťa. Sledujeme, čo dieťa hovorí. Súvisí to s úrovňou myslenia a jeho charakteristikami. Reč sa viaže na myslenie a dáva signál o jeho kvalite. V rámci psychologickú diagnostiky zisťujeme aj úroveň ostatných kognitívnych procesov, a taktiež celkový profil psychomotorického vývinu dieťaťa. Na dosiahnutie cieľa používame metódy zamerané na zisťovanie kognitívneho, emocionálneho a sociálneho vývinu dieťaťa. Na navodenie bezpečného vzťahu môžeme pri menších deťoch začať voľnou hrou, sledovaním záujmu dieťaťa, pri väčších deťoch sa osvedčilo

začať kresbou či voľným rozhovorom.

4. Indikácia a účel

Diagnostiku komunikačnej schopnosti je potrebné realizovať:

- u detí raného veku s identifikovaným rizikom a u detí s potenciálnym rizikom pre NKS (v zmysle Rossetiho delenia),
- ak komunikácia dieťaťa napreduje vo vývine veľmi pomaly, reč dieťaťa sa oneskoruje vzhľadom na vek dieťaťa alebo sa vyvíja nerovnomerne,
- ak dieťa vyrastá vo viacjazyčnom prostredí a má ťažkosti v komunikácii,
- u detí/žiacov s diagnostikovaným zdravotným znevýhodnením (zdravotným postihnutím, u chorých a zdravotne oslabených detí, u detí /žiacov s poruchami učenia, u detí/žiacov s poruchou aktivity a pozornosti, u detí s rizikovými prejavmi pre jednotlivé typy NKS),
- u detí, ktorých rodič, iný odborný zamestnanec alebo ošetrojúci lekár má podozrenie na NKS.

5. Metódy a postupy

Hodnotenie KS a logopedická diagnostika sa realizuje so zohľadnením veku dieťaťa, formy komunikácie, akú dieťa aktuálne používa (neverbálna/verbálna; hovorená/písaná reč). Na hodnotenie jazykových rovín sa používajú analýzy (video-/audiozáznamu) rečovej produkcie, interakcií a komunikácie rodič – dieťa, dotazníky, rozhovory, pozorovania, testy (nízkoštruktúrované i vysokoštruktúrované), hodnotiace škály pre rodičov, učiteľov, ako i sebaaposudzovacie, prípadne iné logopedické hodnotiace nástroje.

Veľmi dôležitou súčasťou diagnostiky komunikácie je odobratie anamnézy. Informácie z anamnestického rozhovoru často pomáhajú aj pri diferenciálnej diagnostike. Údaje z anamnézy dopĺňame informáciami zo zdravotnej a školskej dokumentácie. Dôležitý je multidisciplinárny prístup a spolupráca, ktorá zahŕňa odborné činnosti logopéda, psychológa, špeciálneho pedagóga, liečebného pedagóga, učiteľa v škole a MŠ, pediatra, neurológa, otorinolaryngológa, foniatra či pedopsychiatra.

Osobitnou kapitolou je zisťovanie, či je dieťa vychovávané dvoj- alebo viacjazyčne.

5.1. Logopedická diagnostika komunikačnej schopnosti podľa jazykových rovín

5.1.1. Pragmatická rovina jazyka

Pragmatická rovina sa vyšetruje u verbálnych aj neverbálnych detí. Logopéd sleduje vo vzťahu k veku dieťaťa, aké komunikačné funkcie dieťa vyjadruje, či na verbálnej alebo neverbálnej úrovni, schopnosť viesť dialóg, naratívne zručnosti dieťaťa, presupozičné schopnosti dieťaťa voči partnerovi. U verbálnych detí sleduje, akú úroveň expresívnych jazykových schopností dieťa používa na vyjadrenie pragmatických funkcií, dialógu a narácie. U neverbálnych detí sleduje gestálnu komunikáciu a podľa potreby hodnotí prítomnosť prekursorov reči.

V predškolskom veku je súčasťou pragmatiky aj vyšetrenie naratív, kde sledujeme schopnosť dieťaťa

akceptovať a prispôsobovať svoje rozprávanie úrovni počúvajúceho partnera (vrátane teórie mysle realizovanej u dieťaťa v rozprávaní).

Odporúčané testy a metódy:

- Hodnotenie pragmatických funkcií podľa Laheyovej modelu vývinu expresívnych jazykových schopností
- HSET subtesty: Flexibilita pomenovania (BF), Spájanie verbálnych a neverbálnych informácií (VN), Dekódovanie a kódovanie zámerov (ER), Subtest Pamäť na text (Grimmová – Schöler – Mikulajová, 1997),
- Test na naráciu MAIN. (Kapalková, S., Slančová, D., Nemcová, M.: MAIN. <https://www.leibniz-zas.de/index.php?id=964> (po zaregistrovaní sa je zadarmo stiahnuteľná slovenská adaptovaná verzia spolu s podnetovým materiálom a inštrukciami),
- TEKOS I - časť Gestá a Hra
- TEKOS II - Index konzistencie
- Kriteriaálne hodnotenie pragmatických funkcií, interakcie, konverzácie a narácie.

Orientačné vývinové škály:

- Bednářová J., Šmardová V.: Reč. Pragmatická rovina (vek 3 - 6 rokov),
- Vývin reči (Steassmeier, 1996).

5.1.2. Lexikálno-sémantická rovina jazyka

Posudzujeme lexikálnu rozmanitosť v spontánnej reči dieťaťa, hodnotíme porozumenie reči na úrovni slov, ako aj porozumenie výrazov ako synonymá, homonymá, opozitá, dvojznačné výrazy, zameriavame sa na zhodnotenie aktívnej slovnej zásoby a orientácie v sémantickom slovnom registri. Sledujeme prítomnosť sémantických kategórií podľa Laheyovej modelu vývinu reči.

Odporúčané testy a metódy:

- zisťovanie úrovne slovného významu: HSET subtesty: Klasifikácia pojmov (BK); Hľadanie slov (WF) (pre deti 4 až 11 rokov) (Grimmová – Schöler – Mikulajová, 1997),
- zisťovanie úrovne vetného významu: HSET subtesty: Tvorba viet (SB) (pre deti 4 až 11 rokov) (Grimmová – Schöler – Mikulajová, 1997),
- analýza sémantických kategórií podľa Laheyovej modelu,
- T – 8 Kondáš: Obrázkovo-slovníková skúška,
- hodnotenie lexikálnej diverzity (subtest mikroštruktúra) v rámci testu naratív MAIN, (Kapalková, S., Slančová, D., Nemcová, M.: MAIN. <https://www.leibniz-zas.de/index.php?id=964>)
- kriteriaálne hodnotenie slovnej zásoby, porozumenia reči a expresívnej zložky reči.

Medzi štandardizované testy, používané pri diagnostike lexikálno-sémantickej roviny jazyka, patrí:

- Test komunikačného správania (TEKOS I,II) v dlhej aj skrátenej verzii. Oba varianty posudzujú aktívnu a pasívnu slovnú zásobu detí od 8. – 30., resp. 36. mesiaca (skrátená verzia),
- Subtest Porozumenie reči z MFD: (Kapalková, S., Lizáková, R. 2021. Hodnotenie úrovne porozumenia u detí v ranom veku do tretieho roku. Listy Klinické logopedie, 2, 2021. DOI:

10.36833/Ikl.2021.009),

- Subtest Porozumenie reči z Testu prediktorov gramotnosti (Mikulajová, 2012) pre deti predškolského veku a na začiatku prvého ročníka ZŠ,
- Orientačná vývinová škála: Bednářová J., Šmardová V. : Reč. Lexikálno-sémantická rovina (vek 3 – 6 rokov).

5.1.3. Morfologicko-syntaktická rovina jazyka

Zahŕňa jazykový cit, flexiu a syntax na úrovni slova, slovných spojení, viet, produkciu vyšších/komplexnejších celkov (naratíva), gramatické porozumenie na úrovni viet, dlhších prehovorov, príbehov či textu.

Hodnotíme dosiahnutú gramatickú úroveň jazyka, posudzujeme, či v rečovej produkcii dieťaťa sú zastúpené dvojslovné spojenia, S-V-O vety, rozvité vety, priraďovacie súvetia, podradňovacie súvetia.

Odporúčané testy a metódy:

- morfologická štruktúra: HSET subtesty: Tvorba množného a jednotného čísla (PS), Tvorba odvodených slov (AM); Odvodzovanie prídavných mien (AD) (pre deti 4 – 11 rokov) (Grimmová – Schöler – Mikulajová, 1997),
- Žlabova skúška jazykového citu (upravili Mikulajová – Rafajdusová, 1993),
- vetná štruktúra: HSET subtesty: Porozumenie viet (VS); Opakovanie viet (IS) (pre deti 4 – 11 rokov) (Grimmová – Schöler – Mikulajová, 1997),
- zisťovanie úrovne vetného významu: HSET subtesty: Oprava významovo nesprávnych viet (KS); Tvorba viet (SB) (pre deti 4 až 11 rokov) (Grimmová – Schöler – Mikulajová, 1997),
- Gramatický profil slovensky hovoriacich detí GPSK (Slančová – Kapalková, 2018),
- Kriteriaálne hodnotenie gramatiky príbehu u detí predškolského veku podľa Kapalkovej a Nemcovej (2020).

Ďalej hodnotíme porozumenie na úrovni viet.

Odporúčané testy:

- Hodnotenie úrovne porozumenia u detí v ranom veku do tretieho roka (Kapalková, S. – Lizáková, R, 2021, DOI:10.36833/Ikl.2021.009),
- Analýza porozumenia viet v slovenčine (Marková – Cséfalvay – Mikulajová – Schöffelová, 2015) pre deti od 6 do 10 rokov,
- Mníchovská diagnostika, subtest Porozumenie (Edelkraut – Kohler 1984; 4. revidované vydanie, 1994, preložila Ginzeriová, M.).

V oblasti spontánneho rečového prejavu hodnotíme prepojenie všetkých jazykových rovín a dosiahnutú úroveň naratívnych schopností.

Odporúčané testy a metódy:

- HSET subtest: Pamäť pre text (TG) (pre deti 4 – 11 rokov) (Grimmová – Schöler – Mikulajová, 1997),
- Analýza audiozáznamu/videozáznamu reči:
 - kriteriaálne zhodnotenie na základe analýzy spontánnej rečovej vzorky
 - prerozprávanie vlastného zážitku, počutého alebo čítaného príbehu s/bez vizuálnej opory

o obrázkový materiál),

- Test hodnotenia naratív pre deti od 3 – 10 rokov MAIN. (Kapalková, S., Slančová, D., Nemcová, M.: MAIN. <https://www.leibniz-zas.de/index.php?id=964> (po zaregistrovaní sa je zadarmo stiahnuteľná slovenská adaptovaná verzia spolu s podnetovým materiálom a inštrukciami),
- Gramatika príbehu v rozprávaní detí predškolského veku (Kapalková, S. – Nemcová, M 2020),
- Orientačná vývinová škála: Bednářová J., Šmardová V. : Reč. Morfológicko-syntaktická rovina (vek 3 – 6 rokov).

5.1.4. Foneticko-fonologická rovina jazyka

Hodnotíme:

1. predpoklady artikulácie a fonológie - a) sluchové vnímanie, b) fonematickú diferenciáciu a FFU, c) anatómiu rečových orgánov, d) oromotorické schopnosti.
2. zrozumiteľnosť reči - slúži na skriningové vyhľadávanie detí s potenciálnym narušením F- F roviny, na diferenciáciu AP od FP a VVD a na hodnotenie efektivity terapie.
3. fonetickú rovinu - fonetický repertoár prítomný, absentujúci, distorzný, nekonštatný počet hlások vo FR a počet automatizovaných hlások (Buntová, 2021).
4. fonologickú rovinu - identifikujeme fonologické procesy fyziologické, vývinovo mladšie a patologické.
5. diferenciálno-diagnostické znaky na odlišenie artikulálnych, fonologických porúch a znakov vývinovej verbálnej dyspraxie.

Pri podozrení na nekonzistentnú FP administrujeme kritériálne test nekonzistencie, pri podozrení na prítomnosť VVD administrujeme doplňujúce testy a pri podozrení na dyzarriu administrujeme fonačný čas.

Odporúčané diagnostické testy, metódy a nástroje:

1. Diagnostika predpokladov artikulácie a fonológie:

- Subtest Fonematické uvedomovanie z testu prediktorov gramotnosti (Mikulajová, 2012),
- Skúška sluchovej analýzy a syntézy S-A-S-M (upravila Mikulajová a Rafajdusová, 1993),
- Skúška sluchového rozlišovania Wepmana- Matějčka (Rafajdusová, Mikulajová, 1993),
- Fonologicko-kontrastný test (Antušeková, 1989).

Zhodnotenie anatómie artikulálnych orgánov - inšpekcia ústnej dutiny (čelúť, sánka, chrup, zhryz, pery, jazyk, tvrdé podnebie, mäkké podnebie, rezonančné dutiny):

- Test veľkosti jazyka (Papcová a kol., 2001);
- Test jazykovej uzdičky (Papcová a kol., 2001);
- Test tvrdého podnebia (Papcová a kol., 2001);
- Test embryonálneho prehĺtania (Papcová a kol., 2001);
- Test myofunkčnej poruchy (Kittel, 1999).

Zhodnotenie motoriky rečových orgánov – izolované pohyby, motorické sekvencie, mimická psychomotorika:

- La pointe a Wertzov test v úprave Cehuľovej a Gúthovej. Normy pre vek od 3 do 6 rokov (Gúthová – Cehuľová, 2001);
- Diagnostika oromotorických schopností (Buntová D., Zajíčková P., 2021);
- Subtest oromotorických sekvencií z Prediktorov gramotnosti (Mikulajová, 2012);
- Kriteriaľne hodnotenie oromotorických schopností.

2. Diagnostika zrozumiteľnosti reči:

- Kriteriaľne hodnotenie zrozumiteľnosti reči voči neznámemu komunikačnému partnerovi (Buntová – Gúthová, 2016),
- Škála hodnotiaca zrozumiteľnosť reči v kontexte: Slovak. (McLeod – Harrison – McCormac, 2012), Normy pre slovenskú populáciu od 4 rokov dostupné od Buntovej a kol. (2018),
- Ratingové hodnotenie zrozumiteľnosti reči (Buntová, 2021),
- Rozbor voľnej rečovej reprodukcie (Buntová D., Zajíčková P., 2021).

3. Diagnostika fonetickej roviny:

- Artikulačný test Antušekovej (Antušeková, 1989),
- Skúška stimulability (Buntová D., Zajíčková P., 2021),
- Rodičovský dotazník na stanovenie fonetického repertoáru (Buntová D., Zajíčková P., 2021),
- Skúška špecifických asimilácií (sykaviiek, R/L, ...),
- Opakovanie dlhých slov.

4. Diagnostika fonologickej roviny:

- Rozbor reprezentatívnej rečovej vzorky (spontánna produkcia: dialóg, opis obrázka, prerozprávanie príbehu alebo z artikulačného testu) z videonahrávky a následne:
- identifikácia fonemického repertoáru,
- rozbor fonologických príznakov (analýza fonologických procesov, miesto, spôsob, znelosť, identifikácia patologických fonologických procesov. AFoP - fonologická analýza www.afop.sk),
- výpočet fonologických indexov.

5. Diferenciálno-diagnostické znaky na odlíšenie artikulačných, fonologických porúch a znakov vývinovej verbálnej dyspraxie:

- Diagnostika znakov vývinovej verbálnej dyspraxie (Buntová D., Zajíčková P., 2021),
- Subtest Orálna a verbálna praxia z Testu prediktorov gramotnosti (Mikulajová, 2012),
- Opakovanie pseudoslov z raných konsonantov,
- Kriteriaľne hodnotenie znakov VVD.

Testy s normami:

- Škála hodnotiaca zrozumiteľnosť reči v kontexte ICS škála,
- Hodnotenie počtu konsonantov a počtu automatizovaných konsonantov,
- Vývinový model fonologických procesov,

- Diadochokinéza (Buntová, 2021),
- Fonetický vývin intaktných slovenských detí v ranom veku (Buntová Logopaedica, 2023).

5.1.5. Hodnotenie spontánneho rečového prejavu

Oblasť porozumenia zohráva kľúčovú úlohu v rámci vývinu jazykových schopností. Hodnotíme na úrovni slov, viet, príbehu a textu.

Odporúčané testy, skúšky:

- TEKOS I – Test komunikačného správania (Kapalková, a kol., 2010),
- TEKOS II – Test komunikačného správania (Kapalková, a kol., 2010),
- Hodnotenie porozumenia reči u detí v ranom veku do tretieho roka (Kapalková, S. – Lizáková, R., 2021),
- Analýza porozumenia viet v slovenčine (Marková – Cséfalvay – Mikulajová – Schöffelová, 2015) pre deti od 6 do 10 rokov,
- Mníchovská diagnostika, subtest Porozumenie (Edelkraut – Kohler 1984; 4. revidované vydanie, 1994, preložila Ginzeriová, M.),
- TOKEN test – verzia pre deti (Mikulajová, 2009),
- HSET subtesty: Porozumenie viet (VS), Oprava významovo nesprávnych viet (KS) (Grimmová – Schöler – Mikulajová, 1997),
- Test čítania s doplňovaním slov (Mikulajová a kol., 2012),
- Skúška čítania pre mladší školský vek (Mikulajová a kol., 2012).

V oblasti spontánneho rečového prejavu hodnotíme prepojenie všetkých jazykových rovín a dosiahnutú úroveň naratívnych schopností.

Odporúčané testy a metódy:

- HSET subtest: Pamäť pre text (TG) (pre deti 4 – 11 rokov) (Grimmová – Schöler – Mikulajová, 1997),
- analýza audiozáznamu/videozáznamu reči.

Kriteriálne zhodnotenie na základe analýzy spontánnej rečovej vzorky (prerозprávanie vlastného zážitku, počutého alebo čítaného príbehu s/bez vizuálnej opory o obrázkový materiál):

- Test hodnotenia naratív pre deti od 3 – 10 rokov MAIN. (Kapalková, S., Slančová, D., Nemcová, M.: MAIN. <https://www.leibniz-zas.de/index.php?id=964> (po zaregistrovaní sa je zadarmo stiahnuteľná slovenská adaptovaná verzia spolu s podnetovým materiálom a inštrukciami),
- rozprávanie príbehu podľa obrázkov – prispôsobenie počtu obrázkov veku dieťaťa.

5.1.6. Hodnotenie plynulosti reči (primárne a sekundárne príznaky zajakavosti, brblavosti)

K diagnostickým postupom patrí analýza nahrávky/videonahrávky spontánnej rečovej produkcie dieťaťa, počas čítania a prerозprávania príbehu vo viacerých komunikačných kontextoch. Pri analýze

sa zacielfujeme na opis klinického obrazu zajakavosti zameraného na:

1. hodnotenie dysfluencie:
 - a) kvality – analýza dysfluencií
2. kvantity – percento výskytu dysfluencií
3. hodnotenie sekundárnych príznakov:
 - a) nadmernej fyzickej námahy, napr.: bloky sprevádzané svalovým napätím, mrkanie, grimasy, „tíky“ a pod.
 - b) psychickej tenzie, napr. uvedomovanie si svojich ťažkostí, pocity frustrácie, ustupujúci zrakový kontakt, rozpaky, vyhýbavé a únikové správanie, situačný strach, obava z blokov a náročných komunikačných situácií a pod.

Zmapovanie sociálneho kontextu a komunikačných stratégií prebieha v domácom, školskom, príp. v inom prostredí dieťaťa/žiaka s problémami v oblasti plynulosti reči. Pri hodnotení jednotlivých rečových a jazykových schopností dieťaťa vyberáme hodnotiace nástroje (Balbutiogram alebo ICF) v závislosti od prístupu, ktorý bude aplikovaný v ďalšej intervencii (tvarovanie plynulosti alebo modifikácia zajakavosti).

Odporúčané testy a metódy pri zajakavosti:

- Dotazník pre rodičov Palin PRS – Palin Parent Rating Scale z Michael Palin Centre for Stammering Children – voľne dostupný v slovenskom jazyku – možnosť voľnej registrácie pre logopéda na: https://www.palinprs.org.uk/secure/pprs_connect.php – sk. Úprava IDR 2018 a viac info <https://detskarec.sk/projekty/pprs-palin-parent-rating-scales>,
- Dotazník situačnej psychickej tenzie pre deti (Lechta, 2010),
- Raná detská zajakavosť – schéma rozhovoru (Tarkowski, 1992),
- Stupnica intenzity zajakavosti u detí (Tarkowski, 1992).

Tvarovanie plynulosti:

- Zajakavosť – integratívny prístup vrátane BALBUTIOGRAMU (Lechta, V., 2006)

Modifikácia zajakavosti:

- Hodnotenie symptómov zajakavosti pomocou ICF – (Laciková, H. – Hrmová Adamiková, M., 2018).

Pri hodnotení reči z dôvodu primárne narušeného tempa a zrozumiteľnosti reči (brblavosť) je potrebné zmapovať reč (tempo reči, melódia, prozódia, pauzy, organizácia reči) v rôznych kontextoch (spontánnu reč, prerozprávania príbehu, čítanie a pod.). Súčasťou je i hodnotenie: pragmatiky, kognitívneho spracovania, jazykových schopností, motoriky a personálneho a sociálneho kontextu.

Odporúčané pri brblavosti:

- Predictive Cluttering Inventory (PCI) A. Dalyho(2006), Preklad do slovenského jazyka: Ľ. Štenclová, R. Siklienková (2019), dostupné IN: Štenclová (2021).

5.1.7. Hodnotenie čítanej a písanej podoby jazyka/reči

V školskom veku sa okrem hodnotenia jazykových schopností zameriavame i na hodnotenie čitateľských a pravopisných schopností, pretože čítanie a písanie sú schopnosti jazykovej povahy. V

oblasti čítania hodnotíme plynulosť čítania (t. j. parameter rýchlosti a presnosti čítania) na úrovni slov/pseudoslov/viet/textu a porozumenie čítanému. V oblasti písomného vyjadrovania posudzujeme pravopisné schopnosti na úrovni slov a viet, ako i písomné naratíva.

Odporúčané testy a skúšky:

Hodnotenie prekurzorov gramotnosti:

- Test prekurzorov gramotnosti (normy pre vek 5 – 7 rokov) (Mikulajová a kol., 2012). Rýchle

automatické menovanie (Caravolas, Mikulajová, Defior, Seidlová Máľková, 2018):

- Test rýchleho menovania – obrázky, Test rýchleho menovania – farby, Test rýchleho menovania – čísla, Test rýchleho menovania – písmená. MABEL (<https://www.eldel-mabel.net/sk/test/>)

Fonematické uvedomovanie (Caravolas, Mikulajová, Defior, Seidlová Máľková, 2018):

- Test izolácie hlások, test skladania hlások, test vynechávania hlások. Poznanie písmen

(Caravolas, Mikulajová, Defior, Seidlová Máľková, 2018):

- Test znalosti písmen – menovanie písmen, test znalosti písmen – písanie písmen. Hodnotenie

čítania:

- Test rýchleho čítania slov (Caravolas, Mikulajová, Defior, Seidlová Máľková, 2018),
- Test rýchleho čítania pseudoslov (Caravolas, Mikulajová, Defior, Seidlová Máľková, 2018),
- Obrázkovo-slovný test čítania (Caravolas, Mikulajová, Defior, Seidlová Máľková, 2018),
- Skúšky čítania pre mladší školský vek (Váryová, 2012 in. Mikulajová, 2012),
- Test čítania s dopĺňaním slov (Mikulajová, Vencelová, Caravolas, 2012).

Špecifickejšia diagnostika je zahrnutá v OŠ diagnostika dyslexie.

Hodnotenie pravopisu:

- Hodnotenie pravopisných schopností u mladších žiakov (Caravolas, Mikulajová, Vencelová, 2012),
- Hodnotenie pravopisných schopností u starších žiakov (Vencelová, Mikulajová, Caravolas, 2012),
- Test písania jednoduchých slov (Caravolas, Mikulajová, Defior, Seidlová Máľková, 2018),
- Test písania zložitejších slov (Caravolas, Mikulajová, Defior, Seidlová Máľková, 2018),
- Test písania pseudoslov (Caravolas, Mikulajová, Defior, Seidlová Máľková, 2018).

Špecifickejšia diagnostika je zahrnutá v OŠ diagnostika písania.

5.1.8. Iné aspekty hodnotenia reči

Pri diagnostike reči sa zameriavame aj na:

Zhodnotenie rezonancie

Odporúčané vyšetровacie skúšky:

- Gutzmanova skúška (A – I) (in. Lechta, 1995),
- Czermakova skúška zahmlenia (in. Lechta, 1995),

Zhodnotenie hlasu a fonácie

Posúdenie kvality hlasu (slabý, dyšný, aspirovaný tlačný, chriplavý, priškrtený hlas), spôsobu hlasového začiatku, prítomnosti palatofónie. Sledovanie sily a výšky hlasu počas rečového prejavu.

- Odporúčané vyšetровacie skúšky: Test merania fonačného času (in. Lechta, 1995)

Zhodnotenie dýchania

Posúdenie spôsobu dýchania (typ a hĺbka nádychu), dĺžky nádychu a výdychu, koordinácie nádychu a výdychu pri rečovom prejave.

Zhodnotenie prozodických faktorov reči

Sledovanie schopnosti variovania hlasu, prítomnosti prízvuku, využívania dôrazu, pauzy, melódie, tempa reči a zafarbenia hlasu v rečovom prejave.

Zhodnotenie správania, ktoré sprevádza komunikáciu

Sledovanie pohybov orofaciálneho svalstva počas rečového prejavu (súhyby nosových krídel, nosa a jeho okolia, čela a celej tváre).

5.1.9. Bilingvizmus

Multilingválne deti sa môžu prejavovať symptómami oneskoreného až narušeného vývinu reči. V spontánnom prehovore sa môžu vyskytovať dysgramatizmy, slovná zásoba je oslabená, štylistika prehovoru neštandardná, neadekvátne používanie predložiek, zvrtných zámen, narušená flexia slov. Dôležitá je preto diferenciálna diagnostika, odpoveď na otázku, či sú tieto symptómy dôsledkom narušenia, alebo dôsledkom prirodzeného vývinu reči bilingválneho dieťaťa. Pri diferenciálnej diagnostike multilingválnych detí preto treba brať do úvahy osobnú anamnézu dieťaťa, jazykové prostredie (úroveň používania jednotlivých jazykov v interpersonálnej komunikácii), dobu vystavenia dieťaťa jazyku L1 a L2 a typy jazykov, začlenenie dieťaťa do kolektívu, v ktorom sa v daných jazykoch komunikuje a zároveň sa opierať o výsledky dostupných diagnostických prostriedkov.

Odporúčané testy a dotazníky:

- Test MAIN – nástroj na hodnotenie naratívnych schopností pre multilingválne deti (hodnotí porozumenie a tvorbu rozprávania). Je k dispozícii vo viac ako 60 jazykových verziách po celom svete, vrátane slovenskej. Je vhodný pre deti vo veku približne od troch do desiatich rokov. Nástroj MAIN bol navrhnutý tak, aby umožnil vyšetrenie viacerých jazykov u toho istého dieťaťa,
- Diagnostická batéria MABEL – nástroj na hodnotenie včasnej gramotnosti (znalosť písmen, fonematické uvedomovanie, rýchle menovanie, čítanie a pravopisné schopnosti). K dispozícii je v angličtine, španielčine, češtine, slovenčine a vo waleštine. Je vhodný pre deti od materskej školy po druhý ročník základnej školy. Batérie MABEL sú vytvorené tak, aby boli paralelné (priamo porovnateľné) vo všetkých jazykoch,

- Rómska verzia skráteného dotazníka TEKOS,
- Test opakovania kvázi univerzálnych pseudoslov pre bilingválne deti (Farma test),
- Dotazník BEIRUT TOUR,
- Dotazník PABIQ. Celý PABIQ bude zavesený aj na linke <https://detskarec.sk/projekty/pabiq>.

5.1.10 Špecifiká diagnostiky detí, ktoré nekomunikujú verbálnou rečou

Proces diagnostiky detí, u ktorých absentuje verbálna reč alebo je slabo rozvinutá, sa odlišuje od štandardného vyšetrenia vo výbere diagnostických metód a v spôsobe vedenia diagnostiky.

Vhodnými testami sú TEKOS, diagnostický model podľa Laheyovej, neštandardizované diagnostické materiály a obrázky. Súčasťou vyšetrenia môže byť video/audiozáznam komunikácie a interakcie s dieťaťom.

Cieľom diagnostiky je opísanie silných a slabých stránok komunikácie dieťaťa, odporúčanie vhodného systému AAK. Dôležitá je spolupráca v multidisciplinárnom tíme (MDT) a podrobné poradenstvo rodičom a pedagógom, ktorí sa podieľajú na vzdelávaní dieťaťa.

Pri vytváraní terapeutického intervenčného plánu je prospešné pre logopéda vedieť o stave neverbálnych schopností aj zo psychologického hľadiska. Sú dôležitým ukazovateľom potenciálu dieťaťa a možnosti kompenzácie. Pri terapii sa opierame o tieto schopnosti.

Odporúčané:

CSÉFALVAY, ZS. - MINÁRIKOVÁ, M.: Augmentatívna alternatívna komunikácia. In: Kerekretiová, A.: Logopédia. UK: Bratislava, 2016 (s. 223-239).

ŠTIHOVÁ, A. a kol.: Augmentatívna a alternatívna komunikácia v špeciálnej základnej škole. Bratislava: ŠPU 2014. ISBN 978-80-8118- 116-0.

5.2. Psychologická diagnostika

5.2.1. Zhodnotenie kontaktu a spolupráce

V danej oblasti sledujeme, ako sa dieťa adaptuje na prostredie a examinátora, či je schopné separácie od vzťahovej osoby. Zhodnotíme celkové zapojenie dieťaťa do štruktúrovaných aj voľných aktivít, jeho reakcie na verbálny aj neverbálny typ úloh.

5.2.2. Zhodnotenie úrovne psychomotorického vývinu/úrovne intelektových schopností

Raný vek – špecifikom daného obdobia je zhodnotenie celkovej neuromotorickej zrelosti a nie meranie intelektových schopností. Na tento účel sa používajú vývinové škály. V našich podmienkach sú najčastejšie používanými vývinovými škálami: **Bayleyovej škála detského vývinu, Mníchovská funkčná vývinová diagnostika, Gesselove vývinové škály** (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001). Ak chceme zmerať intelektové schopnosti neverbálnych detí, detí s ťažkým stupňom VJP a detí s nezrozumiteľnou rečou, používa sa test SON -R (Kopčanová, Farkašová, Dočkal, 2009). Zhodnotenia danej oblasti je

možné doplniť analýzou hry dieťaťa. Viac ako v iných obdobiach je dôležité uskutočniť vyšetrenie za prítomnosti vzťahovej osoby a dbať na nadviazanie kvalitného kontaktu na spoluprácu.

Predškolský vek – hovoríme o období, kde už je možné u detí meranie inteligencie. Dôležité však je uvedomiť si, že štruktúra inteligencie je v tomto období iná ako u starších detí či dospelých. Na výsledky majú vplyv vo väčšej miere emočné faktory či aktuálny emočný stav dieťaťa. V niektorých prípadoch je možné vyšetrenie uskutočniť už bez prítomnosti vzťahovej osoby. Je však nutné posudzovať to individuálne, najmä pri mladších predškólakoch či deťoch s úzkostnejším ladením (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001).

Najčastejšie používanými intelligenčnými testami v našom prostredí sú: **SON-R 21/2-7** (Kopčanová, Farkašová, Dočkal, 2009) **Stanfordova-Binetova skúška IV. revízia** (Thorndike, Hagen, Sattler, Adamovič, 1995), **Kaufmanova hodnotiacia batéria pre deti – K-ABC** (Kaufman, A., Kaufman, N., 1999).

Školský vek – ide o obdobie, kde pri meraní inteligencie prevažne postupujeme štandardizovaným predpísaným spôsobom, v menšej miere je nutné prispôbovať administrovanie testu. V našich podmienkach najčastejšie používanými intelligenčnými testami pre populáciu školských detí sú: **WISC III-sk – Wechslerova intelligenčná škála pre deti** (Dočkal a kol., 2006) a **batéria WJ-IE – Woodcockov-Johnsonov test** (Rueff, Furman, Munoz-Sandoval, 2003). Využívajú sa aj na účely zaraďovania detí do ZŠ v rámci inkluzívneho vzdelávania. V menšej miere sa používajú už vyššie spomínané testy **Stanfordova- Binetova skúška IV. revízia** a **Kaufmanova hodnotiacia batéria pre deti – K-ABC**. U starších školských detí je možné použiť aj **Test štruktúry inteligencie** – opäť v našich podmienkach menej využívaný (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001).

Na doplnenie zhodnotenia intelektových schopností je možné použiť jednodimenzionálne intelligenčné testy, napr. **Ravenove progresívne matice**, **Farebné progresívne matice** (Ferjenčík, 1985), **Test intelektového potenciálu**, **Kohsove kocky** (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001).

Na záver danej oblasti je nutné upozorniť, že nie všetky vyššie spomenuté testy či batérie sú štandardizované na slovenskú populáciu a majú platné slovenské vekové normy. Pri interpretácii výsledkov je nutné prihliadať aj na tento fakt.

5.2.3. Zhodnotenie rečovej produkcie

V kontexte psychologickej diagnostiky sa zhodnotenie danej oblasti deje pozorovaním dieťaťa. Býva dôležitým doplnkom logopedickej diagnostiky. Je vhodné sa zamerať na prítomnosť prekurzorov vývinu reči, zhodnotenie zrozumiteľnosti reči pre cudziu osobu, prítomnosť dysgramatizmov, kvantitu rečovej produkcie, jej zloženie a v neposlednom rade zhodnotenie porozumenia reči. Danú oblasť je vhodné posudzovať aj cez optiku verbálnych subtestov jednotlivých intelligenčných testov, napr. slovníkové skúšky.

5.2.4. Zhodnotenie pozornosti

Pozornosť je citlivým ukazovateľom funkčného stavu mozgu (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001). Reguluje všetku psychickú aktivitu. Nemá obsah, preto musí byť spojená s nejakou činnosťou. Pri pozornosti hovoríme o jej vlastnostiach, a to o: koncentrácii – intenzite sústredenia na daný podnet; stabilite – schopnosti sústrediť sa na určitú činnosť dostatočne dlhý čas; selektivitě – schopnosti zamerať sa na podstatné podnety a ignorovať tie, ktoré dôležité nie sú a flexibilitě – schopnosti presúvať a rozdeľovať pozornosť medzi viac podnetov (Vágnerová, 2020).

V našich podmienkach sú najčastejšie používanými testami na zhodnotenie pozornosti **Test cesty** – od 9 rokov (Reitan, Wolfsonová, 1997), **Číselný štvorec** – od 8 rokov, **Test pozornosti d2-R** – od 9 rokov

(Brickenkamp, Liepmann, Schmidt-Atzert, 2014) a **Reyova-Osterriethova komplexná figúra** (Rey, Osterrieth, Košč, Novák, 1997). U mladších detí je nutné pozorovaním zhodnotiť stav zdieľanej pozornosti a postupný vývin aj exekutívnej pozornosti. Na zhodnotenie pozornosti u detí je možné použiť aj subtesty z intelligenčných testov, napr. **Vizuálne porovnávanie** z Woodcockovho - Johnsonovho testu, kde sa meria procesuálna rýchlosť (Rueff, Furman, Munoz-Sandoval, 2003). Nutné je zamerať sa aj na sledovanie vypracovávaní všetkých predkladaných testov či aktivít a zhodnotiť pri nich jednotlivé vlastnosti pozornosti, sústrediť sa aj na rozdiel medzi úrovňou pozornosti pri verbálnom a neverbálnom type úloh. Ako doplnok môžeme použiť aj **Posudzovaciu škálu ADHD** (Theiner, Urbánek, Goetz, Fajmonová, 2020), kde rodičia alebo učitelia posudzujú správanie dieťaťa, sledujúc prejavy nepozornosti a hyperaktivity-impulzivity.

5.2.5. Zhodnotenie exekutívnych funkcií

Exekutívne funkcie slúžia na riadenie, reguláciu a koordináciu psychických procesov a správania. Umožňujú prispôbiť sa požiadavkám reálnych životných situácií. Zároveň umožňujú účinne využívať poznávacie schopnosti (vnímanie a myslenie) a obmedzovať rušivý vplyv rôznych podnetov, vrátane vlastných emócií. Hovoríme o inhibičnej kontrole, pracovnej pamäti, kognitívnej flexibilita a plánovaní (Vágnerová, 2020).

Použiť na zhodnotenie danej oblasti môžeme opäť jednotlivé subtesty intelligenčných testov, napr. z Woodcockovho-Johnsonovho testu (Rueff, Furman, Munoz-Sandoval, 2003). **Obrátené číselné rady a Vizuálne porovnávanie** - kde hovoríme o kognitívnej efektívnosti. Používajú sa aj subtesty merajúce pracovnú pamäť, napr. **Opakovanie čísiel** z Wechslerovej intelligenčnej škály pre deti (Dočkal a kol., 2006) alebo **Poradie slov** z Kaufmanovej hodnotiacej batérie pre deti (Kaufman, A., Kaufman, N., 1999).

Ako doplnkové informácie môžeme použiť údaje zo **Škály hodnotenia exekutívnych funkcií u detí – BRIEF** (Gioai, Isquith, Guy, Kenworthy, Ptáček, 2011), ktorú vyplňajú rodičia a/alebo učitelia.

5.2.6. Zhodnotenie pamäťových schopností

Na zhodnotenie pamäťových schopností je možné použiť jednotlivé subtesty intelligenčných testov, napr. **Pamäť na vety, Pamäť na koráliky, Pamäť na čísla** zo Standfordovej-Binetovej skúšky (Thorndike, Hagen, Sattler, Adamovič, 1995), **Pamäť na mená a Obrátené číselné rady** z Woodcockovho-Johnsonovho testu (Rueff, Furman, Munoz-Sandoval, 2003), **Rozpoznávanie tváre, Opakovanie čísiel, Poradie slov, Priestorová pamäť** z Kaufmanovej hodnotiacej batérie pre deti – K-ABC (Kaufman, A., Kaufman, N., 1999). Za pamäťový test môžeme považovať aj **Reyovu-Osterriethovu komplexnú figúru** (Rey, Osterrieth, Košč, Novák, 1997), kde meriame neúmyselnú pamäť (dieťa nie je inštruované, aby si obrázok zapamätalo).

5.2.7. Zhodnotenie percepcie

Vnímanie je ovplyvnené zrením špecifických štruktúr aj učením, získanou skúsenosťou a s ňou spojeným očakávaním (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001).

Najčastejšie v tejto oblasti hodnotíme úroveň zrakovej a sluchovej percepcie.

Zraková percepcia – najpoužívanejším testom na hodnotenie zrakovej diferenciácie je **Reverzný test** (Edfeldt, 1968). Na hodnotenie tejto oblasti môžeme použiť aj jednotlivé subtesty z intelligenčných testov, napr. **Vzory** zo SON-R 21/2-7 (Kopčanová, Farkašová, Dočkal, 2009), **Trojuholníky** z Kaufmanovej hodnotiacej batérie pre deti – K-ABC (Kaufman, A., Kaufman, N., 1999), **Kocky a Skladačky** z Wechslerovej intelligenčnej škály pre deti (Dočkal a kol., 2006) či **Priestorové vzťahy** z

Woodcockovho-Johnsonovho testu (Rueff, Furman, Munoz-Sandoval, 2003).

Sluchová percepcia – zhodnotenie realizuje väčšinou logopéd. Pokiaľ sa tak z nejakého dôvodu neudialo, je možné počas psychologickkej diagnostiky použiť overovanie sluchového a fonematického uvedomovania a fonematickej diferenciacie (napr. Skúška sluchového rozlišovania, pozri vyššie v Logopedická diagnostika).

5.2.8. Zhodnotenie motoriky

Širšie koncipovaná oblasť, kde sa môžeme zamerať na zhodnotenie hrubej a jemnej motoriky, dynamickej praxie, grafomotoriky.

U menších detí, u ktorých používame na zhodnotenie vývinové škály, je posudzovanie motorickej oblasti zahrnuté priamo v jednotlivých subškálach, napr. **Telesná pohyblivosť** a **Jemná motorika** v rámci Mníchovskej funkčnej vývinovej diagnostiky alebo **Motorická stupnica** v rámci Bayleyovej škály detského vývinu (Říčan, Krejčířová a kol., 2006).

Na zhodnotenie úrovne motorickej spôsobilosti od veku 3 rokov je možné použiť **Test motoriky pre deti – MABC-2** (Henderson, Sugden, Barnett, 2014).

U starších predškolských detí sa zameriavame aj na posúdenie kresebných metód. Používame **Test obkresľovania** (Matějček, Strnadová, 1974), **Bender gestalt test** (Strnadová, 1974), **Vývinovú kresbu postavy** (Vágnerová, 2010). Do hodnotenia grafomotoriky môžeme zahrnúť aj výkon z **Reyovey-Osterriethovej komplexnej figúry** (Rey, Osterrieth, Košč, Novák, 1997).

Vhodné je aj vyšetrenie laterality **Skúškou laterality** (Matějček, Žlab, 1987) a zhodnotenie dynamickej praxie **Orientačným vyšetrením dynamickej praxie** (Míka, 1982).

5.2.9. Zhodnotenie symbolických funkcií

V tejto oblasti sa zameriavame na posúdenie triedenia, priradenie a pomenovania farieb dieťaťom, rozlišovanie a pomenovanie geotvarov, matematické schopnosti. Pri starších predškolských deťoch môžeme sledovať aj rozlišovanie grafém či číslíc.

Na zhodnotenie danej oblasti môžeme využiť subtesty z inteligenčných škál, ako napr. **Aritmetika** z Kaufmanovej hodnotiacej batérie pre deti (Kaufman, A., Kaufman, N., 1999) či Wechslerovej inteligenčnej škály pre deti (Dočkal a kol., 2006), **Kvantitatívne vyvodzovanie** z Woodcockovho-Johnsonovho testu (Rueff, Furman, Munoz-Sandoval, 2003). Je možné vytvoriť pre deti jednoduché úlohy, kde majú pomenovať farby predmetov (napr. ceruziek) a podobne.

5.2.10. Zhodnotenie sociálnych schopností, vývinu osobnosti

Nemožnosť zrozumiteľného vyjadrenia vlastných pocitov či potrieb je pre dieťa zdrojom opakovaných frustrácií. Tieto frustrácie sa premietajú do vývinu sociálnych schopností a neskôr do vývinu osobnosti.

U mladších detí danú oblasť hodnotíme pomocou subškál vo vývinových škálach, napr. **Sociálne správanie** v Gesselovej vývinovej škále a Mníchovskej funkčnej vývinovej diagnostike (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001).

U starších detí je možnosť použiť projektívne metódy. Najčastejšie používanými v našich podmienkach sú kresebné projektívne metódy – **Kresba postavy**, **Kresba rodiny**, **Kresba začarovanej rodiny**, **Kresba**

stromu, Voľná kresba (Altman, 2021), (Vágnerová, 2017).

Z nekresebných projektívnych metód je možné použiť Asociačný experiment, Rorschachov test, Test ruky, Tematický apercepčný test či Rosenzweigov obrázkový frustračný test (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001).

Používame taktiež dotazníkové metódy, napr. viacdimenzionálny dotazník **B-JEPI** – Osobnostný dotazník pre deti (Müllner, Senka, 1987) či jednodimenzionálne dotazníky **KSAT** – Škála klasickej sociálno-situačnej anxiety (Kondáš, 2007) a **CDI** – Sebapostudzovacia škála depresivity pre deti (Kovacs, Preiss, 1998). Nápomocná je aj **Posudzovacia škála pozornosti a správania Conners-3** (Conners, Ptáček, Goetz, Švandová, 2018).

5.2.11. Neuropsychologická diagnostika

Vyššie opísaný rozbor jednotlivých oblastí psychologickkej diagnostiky môžeme brať aj ako neuropsychologický pohľad na ťažkosti dieťaťa. Narušenie komunikačnej schopnosti môže prameniť aj z čiastkových difúzných oslabení centrálnej nervovej sústavy v zmysle staršieho konceptu ľahkých mozgových dysfunkcií. Najmä ak hovoríme o vývinovej jazykovej poruche.

Špecifické postihnutia psychických funkcií existujú od najranejšieho veku a ich klinické prejavy nie sú uniformné. Vo vývine sú jednotlivé psychické funkcie od seba zložitými spôsobmi závislé: pri chýbaní niektorej z funkcií nedochádza k rozvoju schopností od nej závislých, napr. pri poruche porozumenia reči sa u dieťaťa vlastná reč nerozvíja.

V tomto kontexte je zároveň dôležité uvažovať o otázke možností a hraníc vývinovej plasticity. (Říčaň, Krejčířová a kol., 2006).

5.2.12. Diagnostický záver

Závery logopedického diagnostického vyšetrenia komunikačnej schopnosti sú komplexným pohľadom na aktuálny dosiahnutý stav vývinu reči a jazykový potenciál dieťaťa/žiaka.

Diagnostický záver o komunikačnej schopnosti, ktorý logopéd stanoví, je výsledkom jeho odbornej úvahy, ktorá sa opiera o údaje z diagnostického vyšetrenia a pozorovania dieťaťa/žiaka, ako aj o ďalšie údaje kvalitatívneho charakteru, ktoré získa z jeho sociálneho prostredia (od rodičov, učiteľov ap.).

Závery psychologického diagnostického vyšetrenia komunikačnej schopnosti sú komplexným pohľadom na aktuálny dosiahnutý stav vývinu reči a jeho vplyv na celkový profil psychomotorického vývinu dieťaťa. Hovoríme o zhodnotení kognitívneho, emočného a sociálneho fungovania dieťaťa, na základe ktorého je navrhnutý terapeutický plán. Snažíme sa o minimalizáciu dôsledkov rečovej poruchy na osobnostný a emočný vývin dieťaťa, vyhnutie sa sekundárnym nežiadúcim psychickým stavom (depresie, úzkostné poruchy, sociálna inhibícia, kombinácia s elektívnym mutizmom, poruchy sebahodnotenia, poruchy správania).

6. Diferenciálna diagnostika

Jej cieľom je zistiť, či sa diagnostikovaná narušená komunikačná schopnosť u dieťaťa/žiaka vyskytuje samostatne, alebo je symptómom iného dominantného postihnutia/narušenia. Dôležitá je spolupráca s inými odborníkmi, najviac frekventovaná diferenciálna diagnostika v poradenských zariadeniach je zacielená na diferenciálnu diagnostiku medzi VJP a VJP pri mentálnom postihnutí, prípadne medzi VJP a VJP pri PVP, VJP a VPU. V rámci NKS sa diferenciálna diagnostika často zacieluje na rozlíšenie

artikulačných porúch od fonologických, vývinovej verbálnej dyspraxie od fonologickej poruchy či zajakavosti od vývinovej neplynulosti, neplynulosti pri VJP či iného typu neplynulosti, (napr. na neurologickej báze, či neplynulosti pri brblavosti a podobne).

7. Ďalší postup

V finálnej etape diagnostiky logopéd a psychológ na základe diagnostického záveru formulujú ciele logopedickej a psychologickkej starostlivosti a špecifikujú dieťaťu/žiakovi s NKS, ako jednotlivcovi so špeciálnymi edukačnými potrebami, predpoklady ďalšieho vývinu, možnosti edukácie, pracovného uplatnenia, rozsahu reedukačno-terapeutických, resp. logopedických a psychologických intervencií.

Následne sa sformujú pre potreby IVP, ako vhodné stimulačné prvky pri výučbe, individuálne odlišnosti v hodnotení a klasifikácii dieťaťa/žiaka s NKS, využívanie pomôcok v edukačnom procese, pri nehovoriacich deťoch špecifikuje správne využívanie systému alternatívnej a augmentatívnej komunikácie pri výučbe.

Deti s vývinovou jazykovou poruchou (špecificky narušeným vývinom reči) sú v riziku vzniku špecifických porúch učenia (ŠPU) v školskom veku. Vieme, že poruchy učenia podľa najnovších výskumov sú vo vysokom percente na báze jazykových (fonologických) deficitov. A preto včasná diagnostika aj zo strany logopéda a psychológa je potrebná – prediktory gramotnosti (Mikulajová).

Odborný zamestnanec sa na základe výsledkov diagnostiky vyjadří na účel poskytnutia podporného opatrenia. Vyjadří sa, ktoré podporné opatrenia pomôžu dieťaťu/žiakovi prekonávať prekážky vo vzdelávaní, a tým sa plnohodnotne zapájať do výchovy a vzdelávania, rozvíjať svoje vedomosti, zručnosti a schopnosti. Vo vyjadrení na účel poskytnutia podporného opatrenia určí aj potrebný rozsah podporného opatrenia. Katalóg podporných opatrení špecifikuje podporné opatrenia vo výchove a vzdelávaní podľa § 145a školského zákona.

8. Zoznam použitej literatúry

ANTUŠEKOVÁ, A. 1989. Preventívna logopedická starostlivosť. Bratislava: SPN, 1989. ISBN 80 – 08 - 00022 - 8

ALTMAN, Z. 2021. Využití dětské kresby při psychodiagnostice. Pracovní materiál k odbornému semináru. 2021.

American Psychiatric Association, 2015. DSM-5®: Diagnostický a statistický manuál duševních poruch. Praha: Hogrefe-Testcentrum, 2015. ISBN 978-80-86471-52-5.

BEDNÁŘOVÁ, J. - ŠMARDOVÁ, V. Diagnostika dítěte předškolního věku. Brno: Press, 2011 ISBN 978 - 80 -251 - 1829 -0

BRICKENKAMP, R. - LIEPMANN, D. - SCHMIDT-ATZERT, L., (preložili a upravili) ČERNOCHOVÁ, D.,

HOSKOVCOVÁ, S. 2014. Test pozornosti d2-R. Praha: Hogrefe-Testcentrum, 2014.

Buntová, D. 2021. Logopedické aspekty diagnostiky narušenia zvukovej roviny reči - artikulačných a fonologických porúch. Mabag. Bratislava ISBN 9788097398040

BUNTOVÁ, D. – GÚTHOVÁ, M. 2016. Narušenie zvukovej roviny reči – artikulačná porucha, fonologická porucha. In: Kerekrétiová a kol.: Logopédia. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Vydavateľstvo UK, 2016. ISBN 978-80-223-4165-3

Buntová, D., Komrsková, M., Zubáková, M. 2018. Vývinová verbálna dyspraxia I: Terminologické vymedzenie, klinický obraz, diagnostika. Logopaedica XX. S. 13 - 16.

BUNTOVÁ, D. - ZAJÍČKOVÁ, P. 2021: Stimulácia fonetického repertoáru – StiFoR. Bratislava: Mabag, spol. s r. o. 2021 ISBN 978-80-973980-1-9

CARAVOLAS, M. - MIKULAJOVÁ, M. - DEFIOR, S., & SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, G. (2018). Testy. MABEL. <https://www.eldel-mabel.net/sk/test/>

CONNERS, C. K. - PTÁČEK, R. - GOETZ, M. - ŠVANDOVÁ, L. 2018. Conners 3. Posudzovací škála pozornosti a chování. Praha: Hogrefe – Testcentrum – Hogrefe, 2018.

DOČKAL, V. a kol. 2006. Wechslerova inteligenčná škála pre deti – slovenská verzia. 1. vydanie. Praha: Hogrefe-Testcentrum, 2006.

EDFELDT, A. W. 1968. Reverzný test. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, n. p., 1968.

FERJENČÍK, J., 1985. Farebné progresívne matice. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, n. p., 1985.

GAGARINA, N. - KLOP, D. - KUNNARI, S. - TANTELE, K. - VÄLIMAA, T. - BOHNACKER, U. & WALTERS, J. (2019): MAIN – Multilingual Assessment Instrument for Narratives – Revised. ZAS Papers in Linguistics 63." Slovak version. Translated and adapted by Kapalková, S., Slančová, D. & Nemcová, M.

<https://www.leibniz-zas.de/index.php?id=964> (po zaregistrovaní sa je zadarmo stiahnuteľná slovenská adaptovaná verzia spolu s podnetovým materiálom a inštrukciami).

GIOIA, G. A. - ISQUITH, S. C. G. - KENWORTHY, L., (autor českej verzie) PTÁČEK, R. 2011. BRIEF – Škála hodnotení exekutívnych funkcií u detí. Praha: Hogrefe-Testcentrum. 2011.

GRIMM, H. – SCHÖLLER, H. – MIKULAJOVÁ, M. 1997. Heideberský test rečového vývinu. Bratislava: Psychodiagnostika a. s., 1997. T-40

GÚTHOVÁ, M. – CEHULOVÁ, Ľ. 2001. Hodnotenie oromotoriky u detí v predškolskom veku. In: Logopaedica, 2001, Zborník SAL, s. 82 – 88. ISBN 80-88932-07-6

HELLBRÜGE – KÖHLER – EGELKRAUT. 1984. Münchener funktionelle entwicklungdiagnostik. 4. revidované vydanie, 1994, preložila Ginzeriová

HENDERSON, S. E. - SUGDEN, D. A. - BARNETT, A. L. 2014. MABC-2 – Test motoriky pro děti. Autor české verze: Rudolf Psotta. Praha: Hogrefe – Testcentrum, 2014

JIRÁSEK, J. 1992. Číselný čtverec. Bratislava: PSYCHODIAGNOSTIKA, spol. s r. o., 1992.

KAPALKOVÁ, S. Gestá v kontexte raného vývinu. In: Štúdie o detskej reči. s. 169 – 211. <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Slancova3/subor/Kapalkova.pdf>

KAPALKOVÁ, S. Laheyovej metóda ako efektívny nástroj hodnotenia komunikácie rizikových detí v ranom veku. In: Listy klinické logopedie. 1/2019, s. 8 – 12. <https://casopis.aklcr.cz/pdfs/>
19

KAPALKOVÁ, S. a kolektív: Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku. SAL: Bratislava, 2010. ISBN 978-80-89113-83-5

KAPALKOVÁ, S. – KALETOVÁ, I. Krátka slovenská verzia Testu komunikačného správania. In: Logopaedica I-II, 2000.

KAPALKOVÁ, S. – LIZÁKOVÁ, R. Hodnotenie úrovne porozumenia u detí v ranom veku do tretieho roka. In: Listy klinické logopedie. č. 1, 2021

KAPALKOVÁ, S. – NEMCOVÁ, M. Gramatika príbehu v rozprávaní detí predškolského veku. In: Jazyk a kultúra. 2020, s. 43 – 44.

KAUFMAN, A. - KAUFMAN, N. 1999. Kaufmanova hodnotiacia batéria pre deti, K-ABC. Bratislava: Psychodiagnostika, a. s. 1999.

KITTEL, A, 1999: Myofunkční terapie. Grada, 1999. s 112. ISBN 8071696196

KONDÁŠ, O: Obrázkovo-Slovníková skúška. Bratislava: Psychodiagnostika T-8
<https://psychodiagnostika.sk/produkt/t-8-obrazkovo-slovnikova-skuska/>

KOPČANOVÁ, D. - FARKAŠOVÁ, F. - DOČKAL, V. 2009. SON-R 2½-7. 1. Slovenské vydanie. Praha: Hogrefe – Testcentrum, 2009

KOŠČ, M., NOVÁK, J. 1997. Reyov-Osterriethov test komplexnej figúry. Bratislava: Psychodiagnostika, a. s. 1997

KOVACS, M. - PREISS, M. 1998. CDI – Sebaopisovacia škála depresivity pre deti. Bratislava: Psychodiagnostika, a. s. 1998.

KUČERA, M. 1980. Test koncentrácie pozornosti. Bratislava: Psychodiagnostické didaktické testy, n. p. 1980

KURUC, J. - SENKA, J. - ČEČER, M. 1972. Bourdonov test (T-78). Bratislava. Psychodiagnostické a didaktické testy, n. p., 1972.

LACIKOVÁ, H. – HRMOVÁ ADAMÍKOVÁ, M. Využitie ICF – medzinárodnej klasifikácie funkčnosti zdravotného postihnutia a zdravia v diagnostike a terapii zajakavosti. In. Logopaedica 1/2018, s. 26. ISSN 2453-8450

LECHTA, V. 2006. Zajakavosť – integratívny prístup. Diagnostika. Vydavateľstvo Liečreh Gúth, Bratislava, 2006. ISBN: 80-88932-21-1

LECHTA, V. a kol. 1995. Diagnostika narušenej komunikačnej schopnosti. Martin: Osveta, 1995. ISBN 80 - 88824 - 18 - 4

LECHTA, V. 2010. Koktavosť. Integratívny prístup. Praha: Portál, 2010. 336 s. ISBN 978-80-7367-643-8.

MARKOVÁ, J. – CSÉFALVAY, Z. – MIKULAJOVÁ, M. – SCHOFFELOVÁ, M. 2015. Analýza porozumenia viet v slovenčine. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2015. ISBN 978-80-223-3797-7

- MATĚJČEK, Z. - STRNADOVÁ, M. 1974. Test obkreslování. Psychodiagnostické a didaktické testy, n. p. 1974.
- MATĚJČEK, Z. - VÁGNEROVÁ, M. 1987. Dotazník sebepojetí školní úspěšnosti – SPAS. (T-216). Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, n. p. 1987.
- MATĚJČEK, Z. - ŽLAB, Z. 1987. Zkouška laterality. Bratislava: Psychodiagnostika. 1987.
- McLEOD – HARRISON –McCORMACK, 2012: ICS, Škála hodnotiaca zrozumiteľnosť reči v kontexte https://cdn.csu.edu.au/data/assets/pdf_file/0006/569148/ICS-Slovak.pdf (v úprave Buntová) Medzinárodná štatistická klasifikácia chorôb a príbuzných zdravotných problémov. 1993. MKCH-10. Bratislava: Obzor, 1993. ISBN 80-215-0249-5.
- MIKULAJOVÁ, M. - K. HORŇÁKOVÁ. Laheyovej model vývinu reči a jeho využitie v ranej diagnostike. Logopaedica 2: zborník Slovenskej asociácie logopédov. Bratislava: LIEČREH, 1998, 2(1), 72-86. ISBN 80-967383-9-9.
- MIKULAJOVÁ, M. a kol.. 2012. Čítanie, písanie a dyslexia s testami a normami. Bratislava: Slovenská asociácia logopédov, 2012. ISBN 978-80-89113-94-1.
- MIKULAJOVÁ, M. - RAFAJDUSOVÁ, I., 1993. Vývinová dysfázia. Špecificky narušený vývin reči. Bratislava, 1993. ISBN 80-900445-0-6.
- MÍKA, J. 1982. Orientační test dynamické praxe. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, n. p. 1982.
- MÜLLNER, J. - SENKA J. 1987. B-JEPI – Osobnostný dotazník pre deti. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, n. p. 1987.
- PAPCOVÁ, J. a kol. 2001. Hodnotenie artikulačných orgánov klinickým logopédom. In: Logopaedica IV, Zborník SAL, 2001. s. 77 – 81. ISBN 80-88932-07-6.
- REITAN, R. - WOLFSONOVÁ, D. (upravili PREISS, M., PREISS, J., PANAMA, J.) 1997. Test cesty. Bratislava: Psychodiagnostika a. s. 1997.
- REY, A. - OSTERRIETH, S. A. - KOŠČ, L. - NOVÁK, J., 1997. Reyov-Osterriethov test komplexnej figúry TKF. Bratislava: Psychodiagnostika, s. r. o., 1997.
- RUEF, M. - FURMAN, A. - MUÑOZ-SANDOVAL, A., 2003. Woodcock-Johnson: Medzinárodná edícia. Príručka pre administrátorov: Slovenská edícia. Nashville: The Woodcock-Muñoz Foundation. 2003.
- ŘÍČAN, P. - KREJČÍŘOVÁ, D. a kol.. 2006. Dětská klinická psychologie, 4., přepracované a doplněné vydání, Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1049-5.
- SLANČOVÁ, D. Pragmatické funkcie vo vývine rečovej činnosti (v prvých osemnástich mesiacoch života dieťaťa). In: Štúdie o detskej reči, 67 – 120. <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Slancova3/subor/Slancova2.pdf>
- SLANČOVÁ, D. – KAPALKOVÁ, S. 2018. Gramatický profil slovensky hovoriacich detí. In: Slančová (ed.) Desť štúdií o detskej reči. Bratislava: Veda, 2018. s. 627 – 660. ISBN 978-80-224-1638-2
- STRASSMEIER, W.: 260 cvičení pre deti raného veku. Praha: Portál, 1996 ISBN 80-85282-87-9

STRNADOVÁ, M. 1974. Bender-Gestalt test. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, n. p., 1974.

SVOBODA, M. - KREJČÍŘOVÁ D. - VÁGNEROVÁ, M. 2001. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-545-8

ŠTENCLOVÁ, Ľ. 2021. Štandardné postupy Tumultus sermonis, brblavosť, narušenie plynulosti reči F98.6 podľa MKCH 10. 2021 str. 21 – 23

THEINER, P. - URBÁNEK, T. - GOETZ, M. - FAJMONOVÁ, V. 2020. Posudzovacia škála ADHD. Bratislava: Psychodiagnostika, 2020.

THORNDIKE, R. L. - HAGEN, E. P. - SATTLER, J. M. (preklad a úprava) ADAMOVIČ, K. 1995. Stanford-Binetova inteligenčná škála (Terman-Merrill) IV. Revízia. Bratislava: Psychodiagnostika, s. r. o., 1995.

VÁGNEROVÁ, M. 2010. Kresba postavy. Bratislava: Psychodiagnostika. 2010.

VÁGNEROVÁ, M. 2017. Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití. Praha: Raabe, 2017. ISBN 978-80-7496-333-9.

VÁGNEROVÁ, M. 2020. Vývoj pozornosti a exekutivních funkcí. Praha: Raabe, 2020. ISBN 978-80-7496-441-1.

https://www.palinprs.org.uk/secure/pprs_connect.php - sk. úprava IDR 2018 a viac info <https://detskarec.sk/projekty/pprs-palin-parent-rating-scales>

<https://detskarec.sk/projekty/pabiq>

<https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Slancova3/subor/Kapalkova.pdf>